

*Валуєва Н. М.,**кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного технічного університету*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена лінгвокультурологічним аспектам міжкультурної комунікації. Сьогодні в результаті зростання міжнародних контактів процес взаємопроникнення мов і культур набуває все більшого значення. У дослідженні висвітлено приклади сучасних розмовних одиниць англійської й французької мов, що утворені внаслідок діалогу між двома культурами та мовами. Багато з новотворів є словами-телескопами, елементами яких є слова або морфеми двох мов.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, інтеракція, телескопія, діалог культур, запозичення, концепт.

Постановка проблеми. Лінгвокультурологія є однією з актуальніших галузей мовознавства, що зумовлюється об'єктивними умовами сьогодення: процесами глобалізації, інформатизації соціуму, соціально-економічними й політичними світовими процесами, швидким темпом зростання суспільства тощо. Трансформації, які відбуваються в сучасному глобальному просторі, призвели до зростання комунікативної активності представників різних національних етносів. У свою чергу, будь-яка комунікація неможлива без її основного компонента – мови, яка є, з одного боку, інструментом (посередником) для міжкультурної комунікації, а з іншого – може породжувати одну з головних проблем під час спілкування представників різних культур – проблему непорозуміння: зіткнення однієї національно-культурної, етнічної картини світу з «іншою».

Міжкультурна комунікація – це не лише процес спілкування між представниками різних мов, це й процес взаємодії різних культур, це й подолання понять «свій» – «чужий» національно-культурних картин світу. Культура як поняття є багаторівневим, і в питаннях взаємодії культури з мовою остання є важливим фактором культури. Під час контакту різних культур «своя» культура може впливати на неправильне сприйняття іншої: «Реципієнт видить чужую культуру через призму локальної, чем в основном и предопределяется непонимание специфических феноменов незнакомой культуры» [5, с. 44].

Сьогодні в результаті зростання міжнародних контактів процес взаємопроникнення мов і культур набуває все більшого значення, тому дослідження, пов'язані з проблемами виявлення й аналізу чинників, які можуть сприяти успішній міжкультурній комунікації, питання взаємодії мови й культури, відбиття мови в національних культурах є важливими та актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжкультурна комунікація є предметом вивчення різних галузей знань: її активно досліджують психолого-соціологічні науки, культурологія, філософія, етнологія, антропологія, лінгвістика, педагогіка, перекладознавство. Багатоаспектне вивчення цієї проблематики сприяє розумінню комунікації як комплексного феномена, в якому активно взаємодіють мовні та соціокультурні явища. Згідно з проведеним аналізом І.Г. Белякової [2], діалогічна парадигма

дослідження міжкультурної комунікації починає формуватися ще в працях Сократа, Аристотеля й представників Відродження, активно розвивається в працях науковців ХХ – на початку ХХІ століття [2, с. 11]. Як академічна дисципліна міжкультурна комунікація розглядається з 50-х років ХХ століття після публікації книги Е. Холла та Д. Трагера «Culture as Communication» («Культура як комунікація», 1954). Серед сучасних фундаментальних досліджень цього питання можна назвати праці Н.Ф. Алефіренко (Москва, 2010), І.Г. Белякової (Москва, 2018), Ф.С. Бацевича (Київ, 2004), В.В. Воробйова (Москва, 2008), О.О. Селіванової (Полтава, 2008), А.Т. Хроленко (Москва, 2004), S. Bochner (New York, 2013), A. Jakobs (the Netherlands, 2011), J. Metge (New Zealand, 2014) та багатьох інших.

Особливе значення мають лінгвокультурологічні дослідження, які підкреслюють культурно зумовлений характер міжкультурної комунікації, «фокусуються на поведінці людей, що стикаються з культурно обумовленими відмінностями в мовній діяльності й наслідками цих відмінностей» [4, с. 508]. Їх важливість зумовлюється прикладним значенням: використанні як практичні керівництва, посібники в різних сферах діяльності, де наявна міжкультурна комунікація.

Мета статті – розглянути лінгвокультурологічні аспекти взаємодії мов в аспекті міжкультурної комунікації. На прикладах неологізмів сучасних розмовних одиниць англійської та французької мов проілюструвати взаємопроникнення культурологічних концептів однієї мовної спільноти в лінгвокультурологічний простір іншої.

Виклад основного матеріалу. У процес міжкультурної комунікації залучаються не лише елементи мовного коду, а й культурний складник, яка значною мірою може впливати на результат комунікативного акту. З одного боку, культура є комунікацією, а комунікація є культурою: саме через комунікацію між народами відбувається збагачення національних культур. У певній взаємодії відбувається й процес вивчення іноземної мови та культури: вивчаючи нову мову людина спирається на знання про рідну мову й культуру, у свою чергу, іноземна мова допомагає людині глибше зрозуміти свою рідну мову. Проте водночас спостерігається й протилежний процес: «Привычная культура своего народа не позволяет понять и осознать некоторые культурные обычаи и традиции других культур, становится недругом в ситуациях межкультурного взаимодействия» [6, с. 203].

У цьому стосунку особистість комуніканта як основного суб'єкта мовленнєвої комунікації та його компетенції виходить на перше місце. До компетенцій комунікантів належить не лише знання граматики й лексики мови, якою здійснюється спілкування, а й *лінгвокультурологічна компетенція*, під якою розуміємо знання «лінгвокультурного матеріала, который репрезентируется не просто отдельной лексикой, а объясне-

нием конкретных особенностей для той или иной культуры, приведением примеров и т.д.» [6, с. 204]. У свою чергу, М. Байрам акцентує важливість також *аналітичної* (знання про цінності, вірування іншої спільноти), *емоційної* (інтерес і повага, толерантне ставлення до «чужої» культури), *креативної* (синтез культур) і *поведінкової* (використання міжкультурних невербальних кодів) компетенцій [1].

Міжкультурна комунікація сприяє не лише розумінню інших культур, вона також сприяє їх взаємозбагаченню через взаємодію та взаємопроникнення різних культурних кодів тощо.

У сучасних реаліях «діалог культур і мультикультуралізм є провідною ідеєю століття й перетворюється на нову соціальну реальність» [1], реальність, у якій англійська мова поступово набуває функцій єдиного комунікативного коду. Проникнення англіцизмів у національні мови в умовах глобалізації – процес неминучий. Із новими словами в національних мовах з'являються нові поняття, розширюється й збагачується її лінгвокультурний простір, тому запозичення певною мірою сприяють комунікативній інтеграції. Проте, як справедливо зазначають К.Р. Новікова та О.Г. Поляков, важливо «контролювати інтенсивність заимствования для сохранения культурной и лингвистической самобытности языка и национальной идентичности говорящего на нем» [3, с. 38].

Лінгвокультурологічний взаємовплив між англійською та французькою мовами й культурами має об'єктивні причини: історичні події, торговельні відносини, діалог культур тощо. Перші французькі запозичення з'явилися в англійській мові ще в кінці X – на початку XI століття з різним подальшим рівнем інтенсивності запозичень у різні часи. Нові слова шли різними шляхами асиміляції. Цікаво, що іноді французькі слова повністю витісняли слова англійського походження або запозичення певних слів в англійську відбувалося через французьку мову, у яку ці слова прийшли з інших мов, зокрема з грецької (*episode*, *police* тощо) або германських мов (*choice*, *blank* тощо). Вплив французької мови, як й інших мов, на англійську доволі великий, лексичний склад мови на сімдесят відсотків складається з іномовних слів, проте запозичення не викликали перебудови самої мови, зміни лексичного складу відбувалися поетапно.

Цікаво простежити взаємовплив англійської та французької мов на сучасному етапі в розмовному реєстрі мови. Так, для передачі певних понять, почуттів, емоцій в англійській використовуються французькі лексичні одиниці, які влучно передають певні емоції, стани й не мають вербальних відповідників в англійській мові. Розглянемо приклади [7].

Dépayement – відчуття розгубленості в новому оточенні, країні; дещо схоже до “homesickness” (ностальгії), проте це ще й відчуженість, і дезорієнтація щодо усього нового в іншій країні.

L'appel du vide – ‘The call of the void’ буквальный переклад «виклик порожнечі», насправді стосується внутрішнього бажання стрибнути з висоти.

Flâner – мистецтво бродити по вулицях міста без цілі або кінцевого пункту призначення, просто для задоволення, вбираючи атмосферу, перетворюючи пішоходів на фланерів (*flâneuse(f)*).

Retrouvailles – відчуття щастя, задоволення зустрітись з кимось після дуже довгого часу. *Voilà* – «Ось і ти!»

Frappadingue – божевільний, «ударений по голові». Це слово-телескоп від *frapper* (вдарити, бити) і *dingue* (божевільний).

Hurluberlu – прикметник для опису чудернацької або ексцентричної людини, яка може брати участь у божевільні, в усьому, що викликає загальне непорозуміння, порушення.

Râler – стан між плачем і скарженням французи перетворили у вираз *râler* – елегантне проведення часу, де *râler* – дієслово, що уособлює постійне невдоволення світом французами.

Crapoter (буквально, робити вид, що курите) – для опису лицеміра, самозванця.

Порівнюючи взаємини між англійською та французькою мовами й культурами, можемо сказати, що вплив англійської мови на французьку простежується значно пізніше (XVIII століття). Цікаво відмітити, що певні запозичені англійські слова були спочатку французькими (запозиченими зі старофранцузької мови), проте у XVIII столітті знову потрапляють до французької мови, при цьому змінивши звукову форму й значення (наприклад, слово *sport* [3]). Сьогодні з розвитком інформаційних технологій, науки поряд з іншими європейськими мовами французька відчуває значний вплив англійської мови й англіцизми з'являються майже в усіх сферах людської життєдіяльності. У процесі запозичення англійських слів адаптуються (фонетично, морфологічно, семантично). Багато англійських вигуків, інтернет-слів (*blog*, *OK*, *yes* тощо) входять у мову без змін.

Простежимо шляхи утворення нових слів на позначення певних понять у розмовній французькій мові, які являють собою слова/словосполучення-телескопи, в яких один елемент – слово/морфема з однієї мови (французької або англійської), а інший елемент – з іншої. Як ілюстративний матеріал наведемо низку сучасних неологізмів французько-англійських слів(-телескопів), які є прикладами мови франгле (варіанта французької мови, що рясніє англіцизмами). Ці приклади [7] наочно ілюструють асиміляцію французького й англійського лінгвокультурологічного кодів, перехрещення концептів на тлі двох мов і культур.

Déja who – відчуття на вечірці в разі зустрічі з іншою людиною, яку ти начебто пам'ятаєш, бо вже зустрічав її на іншій вечірці, проте її ім'я не пам'ятаєш.

Crapetitif – коли людина приходиться у гості до свого французького друга, і цей візит перетворюється в тортури, тому що на вечірці недостатньо алкоголю, ніхто з вами не балакає, ваша французька дуже погана й ви не здатні слідувати за розмовою.

Laissez-hair – ставлення сучасних французів-чоловіків до своєї зачіски, на манер «творчий безлад».

Flabattoir – муки совісті після святкування Різдва у Франції, коли занадто багато з'їв фуа-гри та солодощів і присягаєш зайнятися серйозно спортом.

A la toad – стосується осіб, що приїхали до Парижа й намагаються виглядати модно, як французи, проте насправді виглядають смішно.

Mentello – такий собі французький інтелектуал, якого зустрічаєш у багатому районі Парижа, який виявляється скоріше божевільним, ніж розумним.

Gone appétit – відчуття, коли тобі подають замовлену страву, на вигляд вона така неапетитна, що твій апетит зіпсовано.

C'est la vegan! – вираз невдоволення, коли дізнаєшся, що у французькому ресторані немає вегетаріанських або веганських страв.

UnVelibable – вигук, коли знаходиш велостоянку пустою або виявляється, що велосипед, який орендуєш, несправний.

La hell vie – коли реальність виявилася далека від сподівань. Емігранти сподівалися на «Красиве Життя» (La Belle Vie) у Франції, але постійні податки, бюрократія, почуття самотності нанівещь звели ці мрії.

Fauxbo (faux bobo) – людина, яка лише у своїх мріях виглядає як хіпстер.

Paristocrat – «шикарний», заможний парижанин, чиї апартаменти мають вид на Ейфелеву вежу.

Parisianal – коли прискіпливі парижани вимагають, щоб вони сиділи в певному місці на терасі кафе або їли вечерю в певний час, а ви бажаєте внести певну гнучкість у їхнє життя.

Periphereeereek! – таким вигуком парижани описують «жахи» кільцевої автодороги, де рух напружений і складно орієнтуватися.

Banlieurgy – стан парижан (слабкі, бліді) після перетину periphereeereek «жахливої» кільцевої дороги, щоб дійти до передмістя (banlieue); або після поїздки в далеко не привабливому, інколи небезпечному приміському поїзді.

Висновки. У процесі тісних взаємозв'язків між народами, соціальні норми однієї «чужої» культури стають зрозумілими й прийнятними для іншої, що простежено на прикладах утворення й уживання новітніх розмовних одиниць в англійській і французьких мовах, які являють собою слова або словосполучення-телескопи. Міжкультурна комунікація сприяє діалогу між представниками різних культур, є інструментом полікультурної й лінгвістичної взаємодії, порозуміння й взаємозбагачення. Дослідження ролі міжкультурної комунікації в лінгвокультурологічному аспекті становить інтерес для подальших наукових розвідок.

Література:

1. Бахов І.С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки»*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnads_2012_2_3.
2. Белякова И.Г. Модели межкультурной коммуникации в условиях культурно-цивилизационных трансформаций: дисс. ... докт. культурологии: спец. 24.00.01. Москва, 2018. 380 с.
3. Новикова Е.Р., Поляков О.Г. Изучение французских заимствований в английском языке и английских во французском в процессе подготовки бакалавров лингвистики – будущих учителей.

Педагогика. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. № 1. С. 36–39.

4. Риженко М.А., Смець О.А. Міжкультурна та кроскультурна мовленнєва комунікація в межах англomовного дискурсу. *Studia Linguistica. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 5. С. 505–510. URL: <http://studia-linguistica.knu.ua/rizhenko-m-a-iemec-o-a-mizhkultura-ta-kroskultura-movlennieva-komunikacija-v-mezhah-anglomovno-diskursu/>.
5. «Свое» и «чужое»: Межкультурные коммуникации в полипарадигмальном аспекте: коллектив. моногр. / под ред. Л.А. Шкатовой. Челябинск: Челяб. гос. ун-т., 2003. 185 с.
6. Халупо О.И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация. Вестник ЛГУ. 2014. № 1. С. 202–209.
7. URL: www.urbandictionary.com.

Валуева Н. Н. Лингвокультурологические аспекты межкультурной коммуникации

Аннотация. Статья посвящена лингвокультурологическим аспектам межкультурной коммуникации. Сегодня в результате роста международных контактов процесс взаимопроникновения языков и культур приобретает все большее значения. В исследовании приведены примеры современных разговорных единиц английского и французского языка, которые образованы в результате диалога между двумя культурами и языками. Многие из неологизмов являются словами-телескопами, элементами которых являются слова или морфемы двух языков.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, интеракция, телескопия, диалог культур, заимствования, концепт.

Valuyeva N. Linguo-cultural aspects of cross-cultural communication

Summary. The article is devoted to linguistic and cultural aspects of cross-cultural communication. Today, as a result of the growth of international contacts, the process of languages and cultures integration is becoming increasingly important. The study presents examples of modern spoken English and French units, which were formed as a result of a dialogue between two cultures and languages. Many of the neologisms are blending words with elements that are the words or morphemes of two languages.

Key words: cross-cultural communication, interaction, blending, dialogue of cultures, borrowings, concept.